

ÉVFORDULÓK

60 éve fedezték fel az égerszögi Szabadság-barlangot

Részlet a barlangból

1954. december 11-én a napi sajtóban néhány sor tájékoztatta az olvasókat, hogy új cseppkőbarlangot fedezett fel **Égerszög** község határában az Élelmiszeripari Minisztérium barlangkutató csoportja. A barlangrendszeret **Égerszögi Szabadság Cseppkőbarlang**nak nevezték el.

Az Aggteleki-karszt harmadik leghosszabb, 2717 m-es barlangjának feltárását hosszú és keserves munka előzte meg. Az Égerszög közelében fekvő, 453 m magas Pitics-hegy csúcsától 500-800 m-re

nagyméretű dolina fekszik, az ún. Dász-töbör, amelynek alján a víz 10-15 m átmérőjű, tölcészerű víznyelőben tűnt el. Már Jakucs László megpróbált a nyilvánvalóan létező barlangba behatolni, de 1952-ben, pénzügyi fedezet hiányában s az állandóan omló sziklatömbök árnyékában, munkájuk nem vezetett eredményre. 1954 nyarán az Élelmiszeripari Minisztérium Kinizsi Sportkörének Barlangkutató Csoportja szervezett expedíciót a Pitics-hegy lábához. Előbb a Keserű-tó lábában vertek tábort, s az ottani víznyelő kibontásával kísérleteztek, amely a Teresztenyei-barlangrendszer máig is legbiztatóbb munkahelye. A kutatók már 40 m mélységben jártak, amikor egy váratlan kőomlás megakasztotta a munkát. Rövid ideig két másik víznyelő bontását kezdték meg, majd erőiket a 4. sz. munkahelyre, a Dász-töbörre összpontosították.

A felfedezés – **Balázs Dénes** romantikus története alapján (A csepegő kövek ígézetében. Szerzői Kiadás. Érd, 1994. A szerk.) – nem volt könnyű feladat. A Dász-töbör alján 1954 novemberének első napjaiban, közel másfél hónapos küzdelem után, megcsillant a kutatók előtt a remény: keskeny, kanyargós vízjáratra bukkantak, amelyben már több tíz métert tudtak előrehatolni. Négykézláb csúszva végül is elérték a járat végpontját. Itt több hatalmas, hegyén-hátán összetorlódott sziklatömb zárta el a továbbjutás útját. Egymástól 4-5 m-nyi távolságra helyezkedtek el. Az elmúlt napok tanúsága szerint szükség volt erre a biztonsági térközre: legutóbb egy lezuhanó kő súlyosan megsebesítette Csupor Istvánt, Balázs Lajost pedig úgy a falhoz lapította, hogy csak a szerencsének köszönhette életben maradását. A megsérült kutatók helyére egy hét múlva új erők érkeztek Budapestről, Balázs Dénes és Stefanik György. Az ő segítségükkel 1954. november 14-én, vasárnap, sikerült az utolsó sziklatorlaszt is szétbontani, s a sokat szenvedett kutatók előtt végleg feltárult az Aggteleki-karszt eddig ismeretlen új barlangrendszere.

A felfedezéssel nem zárult le a kutatás, mert a 130 m hosszú bejárat Felfedező-járat gyakran beomlott, s a kutatókat hosszabb-rövidebb ideig a barlangba zárta. Ezért 1955 tavaszán az Állami Geofizikai Intézet munkatársai elektromágneses mérésekkel meghatározták a barlang első termének felszíni vetületét, majd még az évben elkészítették az új bejáratot. Ugyanekkor a barlangkutató csoport a barlangjárat fölött kis menedékházat épített, amely olyannyira sikerült,

hogy a festői környezetben üdülőházat is létesített az Egri Dohánygyár (Az 1970-es években az Ormosi Bányaüzem tulajdonába került, 1990-től magánkézben van. *A szerk.*). 1961-ben megkezdődött a barlang idegenforgalmi kiépítése, de a viszonylag szűk barlangméretek és a szép képződmények védelme érdekében a hétköznapi látogatók előtt nem nyílt meg.

A barlang első szakasza az ún. Megvalósult álmok-ág, amely a víznyelős bejáratától a Kuszodáig tart, kb. 1100 m hosszúságban. A Kuszoda közelében az addigi mészkövet sötét színű dolomit váltja fel. Mindössze 64 m hosszú ez a szakasz, amelynek átlagos magassága 52 cm, de kb. tízméteres szakaszon alig 30 cm. A következő szakasz a Cső-folyosó, amelynek a Kuszoda felőli végén még dolomit uralkodik, de ahogyan a mészkő mennyisége növekszik, a szűk és alacsony folyosó úgy bővül kényelmesebb, cső formájú járatá. A Cső-folyosó a belső végén erősen gyűrt agyagpalába megy át, így itt a barlang nagyon omladékos, a helyenként függőlegesen álló, palás szerkezetű kőzet szinte kézzel fejthető. Ebben alakult ki az Óriás-terem, a barlang legnagyobb, 32 m hosszú és 12-12 m széles és magas terme. Alját nagy mennyiségű kőzethalmaz, agyag és törmelék-lejtő borítja. A patak 5-6 m-rel az omladéktömeg alatt, szűk járatban folyik. A barlang legbelső és geomorfológiai szempontból legérdekesebb része a Pokol. Az addigi egységes üregrendszer az Óriás-terem után több, egymással álfenékkel elválasztott szintre bomlik. Általában két vagy három emelet jelentkezik. A középső és az alsó szint több helyen összekapcsolódik, néhol kisebb termeket alkot, mint a Kötélhágcsós-terem. A barlang ezen, fiatal, aktív szakaszaiban cseppkőképződményeket nem találni.

A környék földtani viszonyait kitűnően feltáró Szabadság-barlangot a Kuszoda és az Óriás-terem között éles törés keresztezi, amelynek mentén a barlangba időszakos vízszállító járat, a vertikális hasadék jellegű Gyöngy-folyosón követhető.

A Szabadság-barlang – vagy tágabb értelemben a Kecsekút-forrás barlangrendszere – az Aggteleki-karszt jellegzetes szerkezeti vonalán, az ún. jósvafői antiklinális déli szárnyán halad át. Legidősebb kampili lemezes mészkövet, agyagpalát az Óriás-terem metsz, majd a bejárat felé fiatalabb korú kőzetek, anizuszi sötét színű dolomit, utána anizuszi és ladini világos színű mészkő következik.

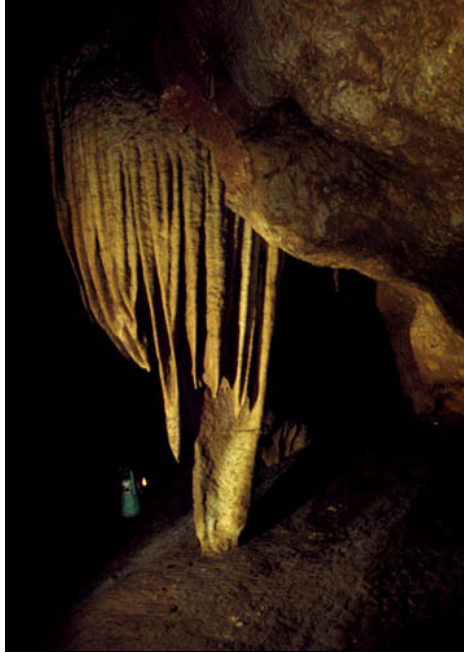
A barlangot kialakító vízfolyások a Kecskékút-forrás vízrendszeréhez tartoznak, ezt számos vízfestés és sózás kimutatta. A Dásztöbör víznyelőjétől a forrás légvonalban 1550 m-re van, s a barlang végpontja kb. 920 m-re közelíti meg. A Szabadság-barlang ismert járataiban – a Pokol kivételével – állandó vízfolyás nincs. A víznyelőtől az Óriás-teremig csak hóolvadáskor és nagy zivatarok esetén folyik víz.

Miután a barlangnak szabad bejárata sohasem volt, így régészeti, őslénytani leleteket csak csekély mértékben tartalmaz. A víz által besodort tárgyak közül a barlang feltárása és első bejárása alkalmával a kibontott víznyelő 12. méterében egy XIV-XV. századból származó sarkantyút és mamutfogakat találtak. A bejáratától 900 m-re pedig jégkori ló besodort foga került elő.

A Szabadság-barlang levegőjének évi középhőmérséklete 9,8 °C, ami csak néhány tized fokot ingadozik, páratartalma – mint minden patakos vagy időszakosan vízjárta barlangban – 99-100%-os. E barlangot használta fel kísérletéhez Balázs Dénes, amikor a barlangi légáramlás törvényszerűségeit tanulmányozta.

A barlang állatvilágának kutatását Loksa Imre végezte, aki 22 szárazföldi állatfajt tudott elkülöníteni. Ezek közül nyolc barlanglakó, a *Mesoniscus graniger*, *Plusiocampa spelaea*, *Folsomia antricola*, *Pseudosinella aggtelekiensis*, *Oncopodura égerszögiensis*, *Arrhopalites bifidus*, *Atheta spelaea* és a *Koenenia vágvölgyii*; tizenkét faj barlangkedvelő és két faj barlangi vendég. Legnagyobb tömegben a *Mesoniscus graniger* és a *Pseudosinella aggtelekiensis* fajok fordulnak elő, amelyek a barlang teljes hosszában megtalálhatók. A barlang sajátos bennszülött (endemikus) fajai a *Folsomia antricola*, a *Megalothorax minimus* (ugróvillások) és a szálfarkúak rendjéhez tartozó *Koenenia vágvölgyii*. Ez utóbbi faj, amely a gyűjtő Vágvölgyi József nevét viseli, a szálfarkúak rendjének egyetlen magyarországi képviselője. Ezek különben csak hazánk területéről délre és nyugatra élnek.

A Szabadság-barlangot, amelyet Balázs Dénes 1961-ben kitűnő kismonográfiában ismertetett először, a Ferencvárosi TC barlangkutatói évről évre vallatóra fogják, s már több kisebb új szakaszt sikerült feltárniuk.

Szomorú fűz

(Forrás: orsi1.blog.xfree.hu)

Itt emlékezünk meg a Szabadság-barlangot kutató csapat vezetőjéről, **dr. Balázs Dénesről**, akinek 2014-ben ünnepeltük születése 90., halála 20. évfordulóját.

Dr. Balázs Dénes karsztkutató, földrajztudós, világutazó, számos földrajzi ismeretterjesztő mű szerzője, az érdi Magyar Földrajzi Múzeum alapítója.

Székely (kászonimpéri) származású apa és rimaszombati származású anyja gyermekeként született Debrecenben 1924. szeptember 17-én. 1926-ban a család Mezőhegyesre költözött, ahol édesapja a ménesbirtok raktárkezelője lett. Iskoláit Tótkomlóson, Makón, a Návay Lajos Felsőkeres-

kedelmi Iskolában (ma Erdei Ferenc Kereskedelmi és Közgazdasági Szakközépiskola), majd Debrecenben végezte. 1940-ben édesapja betegsége miatt (aki a következő évben meghalt) a család visszaköltözött Debrecenbe. 1942-1943-ban két nagy kerékpártúrát tett az akkori Magyarországon, melyek során 5200 kilométert tett meg, eljutott többek között a Székelyföldre is, meglátogatva az apai rokonságot.

1943-ban a Debreceni Dohánygyárban kezdett dolgozni, majd 1944-ben levontként behívták katonának. A frontszolgálatot sikerült elkerülnie, de hamarosan szovjet hadifogságba esett, és három évig végzett kényszermunkát a szumgaiti lágerben.

Hazatérve a Kőbányai Dohánygyárban dolgozott, ezért édesanyjával együtt Érdligetre költözött. Budapesten bekapcsolódott a *Kinizsi Sportkör* természetjáró mozgalomba, megismerkedett Jakucs László barlangkutatóval, majd 1954-ben húszfőnyi csapatával feltárta az Aggteleki-karsztvidéken, Égerszög közelében levő *Szabadság-barlangot*. 1957-ben a *Vecsembükki-fennsík*on kutatott, majd a következő évben a tornagörgői *Mészégető-zombolyt* tárta fel nyolcfős kutatócsoportjával. 1956 januárjában megindította a háború utáni első speleológiai folyóiratot *Karszt- és Barlangkutatói Tájékoztató* néven. A később *Karszt és Barlang* címmel megjelenő folyóiratot haláláig ő szerkesztette. 1985-ben indította el a *Földrajzi Múzeumi Tanulmányok* című szakfolyóiratot, melynek 12 száma jelent meg 1993-ig.

1958 telén indult első egyszemélyes kutatóútjára Kínába, ahol elősorban a dél-kínai karsztvidéket tanulmányozta Guangxi, Yunnan és Guizhou tartományokban. 1959-1962 között esti tagozaton elvégezte az ELTE földrajz szakát. Anyaggyűjtésként doktori disszertációjához újabb tanulmányutat szervezett a Közel-Kelet karsztvidékeinek bejárására 1962-ben. Ennek során Maár Imrével bejárták Libanon, Szíria, Jordánia karsztvidékeit, valamint Egyiptomban a Kirenaikai-táblát. 1964-ben doktori címet szerzett, disszertációját a karszt-korrózió problematikáiból írta.

1964-1965-ben a trópusi karsztok és az indonéziai vulkanikus szigetek kutatása céljából újabb nagy tanulmányutat szervezett. Ezúttal Horváth Mihály barlangkutató tartott vele, neki azonban egészségügyi okokból hamarabb haza kellett térnie. A Szovjetunió, Kí-

nán és Burmán át utaztak Indonéziába, ahol többek között Nusa Barung szigetén végeztek karsztkutatókat, de csaknem valamennyi nagyobb szigetet felkeresték. Ennek a túrának a tapasztalataiból írta első ismeretterjesztő könyvét *Hajóstoppal az indonéz szigetvilágban* címmel, melyet később 25 másik követett. Indonéziából hazatérve feladta állását az élelmiszeripari minisztériumban, és hivatásos geográfusként működött tovább.

1967-1968-ban Afrikába szervezett négytagú expedíciót, melynek során egy lengyel kamionnal szelték át a Szaharát Tripolitól Fort Lamyig, majd Doualában kettévált a csapat. Balázs Dénes Csekő Árpáddal tovább folytatta a tanulmányutat, sikeresen bejárták Kelet-Afrika országait.

1969-1970-ben Alaszkától Tüzföldre az amerikai kontinenst járta végig. Észak-Amerika bejárása után Caracásból indulva az Andok vonulatát követte Dél-Amerikában, Ecuadorban a teljesen feltáratlan *Archidonai-karsztvidéken* kutatott, de eljutott a Galápagos-szigetekre is. 1972-1973-ban Japánt, a Fülöp-szigeteket, Pápua Új-Guineát kereste fel, majd Ausztráliában és az óceániai szigetvilágban folytatta tanulmányútját. A 400 napos út tapasztalatairól később 3 könyvben számolt be.

1975-ben az indiai szubkontinensre látogatott el, azonban nem tudta útját tovább folytatni Dél-Afrika felé egészségi okokból, és haza kellett térnie, de rövidesen újra elindult, ezúttal Dél-Afrikát és a környező országokat járta be. Erről az útról szól *A Zambézitől délre* című műve. 1977-1978-ban világszerte járta, majd egy venezuelai expedícióhoz csatlakozva az Orinoco felső folyásához, a civilizáció által érintetlen *waika* népcsoporthoz. Ezután a közép-amerikai földhíd országait járta végig, majd Új-Zéland és Ausztrália következett. 1979-ben Madagaszkár szigetét járta be, ahol többek között Benyovszky Móric egykori településének és valószínű sírjának a helyét is megállapította. 1981-ben a karibi szigetvilágot, majd a három Guyanát látogatta meg, ezután Beléből indulva végighajózott az Amazonason, és eljutott az óriásfolyó eredetéhez is a perui Andokban. 1984-1985-ben másodszor is körülutazta a Földet, érintve a Kanári-szigeteket, Kanadát, majd újra bejárta Dél-Amerikát, különös tekintettel Argentínára, ahol anyagot gyűjtött az ország

útikalauzához. Ezután Új-Zéland, majd Új-Kaledónia, Vanuatu és a Salamon-szigetek következtek, és újra ellátogatott Új-Guineára is. 1988-1989-ben Délkelet-Ázsia országait járta be. Itt a karsztkutatás (pl. Sarawakban a Gunang Mulu-barlang felkeresése) mellett az országok útikalauzához is anyagot gyűjtött, ezek azonban (az Ázsia földrajzát tárgyaló nagyszabású munkájával együtt) már nem jelentettek meg a kiadók pénzügyi gondjai miatt. 1989-ben újra sikerült eljutnia a dél-kínai karsztvidékre is, majd a következő évben a Szovjetunióba látogatott el. Ez volt az utolsó hátizsákos expedíciója.

Balázs Dénes utazásai során értékes közet-, növény- és állattani gyűjtést is végzett (számos új talaj- és barlanglakó fajt fedeztek fel a hazaküldött mintákban), de sok néprajzi tárgyat is gyűjtött, és mindenfelé kutatta a magyar utazók és földrajzkutatók emlékeit. Az összegyűjtött értékes anyagok alkották a Magyar Földrajzi Múzeum gyűjteményének alapját, melynek megalapítását hosszas bürokratikus huzavona után végül 1983-ban engedélyezték. A múzeum az érdi Wimpffen-kúriában kapott helyet. Érd városa 1988-ban díszpolgárrá választotta a múzeumot létrehozó geográfust.

Balázs Dénes szobra az érdi Magyar Földrajzi Múzeum kertjében

26 könyvéből öt idegen nyelven is napvilágot látott. Szakcikkeinek, kisebb írásainak száma megközelíti a hatszázat. Aktív tagja volt a Magyar Földrajzi Társaságnak, s alapítója a Magyar Karszt- és Barlangkutató Társulatnak.

Balázs Dénes hosszas betegség után 1994. október 19-én hunyt el Budapesten. Utolsó hónapjaiban is emlékiratán dolgozott, mely 1995-ben jelent meg felesége gondozásában *Életem – utazásaim* címmel. Cséke Zsolt 2005-ben ugyanezzel a címmel életrajzi filmet készített a neves földrajztudós tiszteletére. A Magyar Földrajzi Múzeum kertjében egészalakos szobor (Domokos Béla alkotása) őrzi emlékét. 1999. szeptember 29-én, az Érdi Napok alkalmából avatták fel.

Magyar nyelvű művei:

- Hajóstopppal az indonéz szigetvilágban – „Útikalandok 79.” Tánicsics Kiadó, 1969.
- Kölcsönautóval a Szaharában – „Útikalandok 88.”, Tánicsics Kiadó, 1970.
- Cikkcakkban az egyenlítőn – „Útikalandok 105.”, Tánicsics Kiadó, 1971.
- Hátizsákkal Alaszkától a Tűzföldre I.-II. – „Útikalandok 111-112.”, Tánicsics Kiadó, 1972.
- Galápagos – Gondolat Kiadó, 1973.
- Tájfun Manila felett – „Világjárók 99.”, Gondolat Kiadó, 1975.
- Pápua Új-Guinea – Gondolat Kiadó, 1976.
- Ausztrália, Óceánia, Antarktisz – Gondolat Kiadó, 1978.
- A Zambézitól délre – „Világjárók 120.”, 1979.
- Ausztrália, Új-Zéland, Óceánia – Útikönyvek, Panoráma, 1981.
- Vándorúton Panamától Mexikóig – „Világjárók 137.”, Gondolat Kiadó, 1981.
- A sivatagok világa – Móra Könyvkiadó, 1983.
- Ázsia képes földrajza (Sebes Tibor társszerzővel) – Móra Könyvkiadó, 1983.
- Bozóttaxival Madagaszkáron – „Világjárók 154.”, Gondolat Kiadó, 1983.
- Közép-Amerika – Útikönyvek, Panoráma, 1986.

- A kenyérfák árnyékában – „Ország-Világ 1.”, Kossuth Könyvkiadó, 1987.
- Amazónia – „Világjárók 178.”, Gondolat Kiadó, 1987.
- Argentína, Uruguay – Útikönyvek, Panoráma, 1988.
- Az őserdők világa – Móra Könyvkiadó, 1990.
- Magyar utazók lexikona. Szerk. Balázs Dénes. Budapest: Panoráma. 1993.
- A Húsvét-sziget fogságában – Szerzői kiadás, Érd, 1993.
- Galápagos, az elefántlábúak szigetei – Szerzői kiadás, Érd, 1994.
- A csepegő kövek igézetében – Szerzői kiadás, Érd, 1994.
- Szigetről szigetre a Kis-Antillákon – Szerzői kiadás, Érd, 1994.
- Távoli tájak magyar utazói (6 kötet, szerk.) – Balázs Dénes munkája: 4. Magyar utazók Amerikában, 5. Magyar utazók Ausztráliában, Óceániában és a sarkvidékeken – Nemzeti Tankönyvkiadó, 1993-1995.
- Életem – utazásaim (emlékiratok a földrajzi ismeretterjesztés szolgálatában) – Szerzői kiadás, Érd, 1995.

(Forrás: Wikipédia.)

Andruskó Károly linómetszete